

PRØVEN

To markante musikere

Sandkroen

Historien om et maleri

Tranquebar

Et mobilt sliberi

Frederiksværkegnens
Historiske Forening

Marts 2023 - 20. årgang, nr. **72**

Frederiksværkegnens Historiske Forening

Formand

Gunnar Gade Midtiby, Frydsvej 8, 3300 Frederiksværk, Tlf. 2346 6008
formand@frvhistorie.dk

Kasserer

Merete Rasmussen, Krudttårnsbakken st.tv, 3300 Frederiksværk,
Tlf. 3064 3033, kasserer@frvhistorie.dk

Bestyrelsesmedlemmer

Carl Ove Jensen, Store Havelsevej 92, 3310 Ølsted, Tlf. 4774 9335

Bente Winum, Melbyvej 39A, 3360 Liseleje, Tlf. 5089 2006

Niels J Willumsen, Store Havelsevej 26, 3310 Ølsted, Tlf. 2620 4431

Suppleant

Peter Ahlburg, Karlsgavevej 48, 3300 Frederiksværk, Tlf. 4777 0146

Kontingent 2023

Personligt medlemskab 150,- kr. Husstandsmedlemskab 225,- kr.

Firmaer og institutioner 500,- kr. Firmaer (under 6 ansatte) 250,- kr.

Betaling via netbank: Reg.nr. 1551 kontonr. 3572519309 i Danske Bank.

Husk at anføre navn og adresse på indbetaler!

Redaktion

Ansvarshavende redaktion: Niels J Willumsen

Tryk: Halsnæs Avis Oplag: 450 ISBN: 1604-0678 Titel: Prøven

Foreningens e-mail: mail@frvhistorie.dk - Hjemmeside: www.frvhistorie.dk

Stof til næste **Prøven** bedes indsendt snarest. Vi tager forbehold for indlæg, som ikke nødvendigvis udtrykker foreningens holdning.

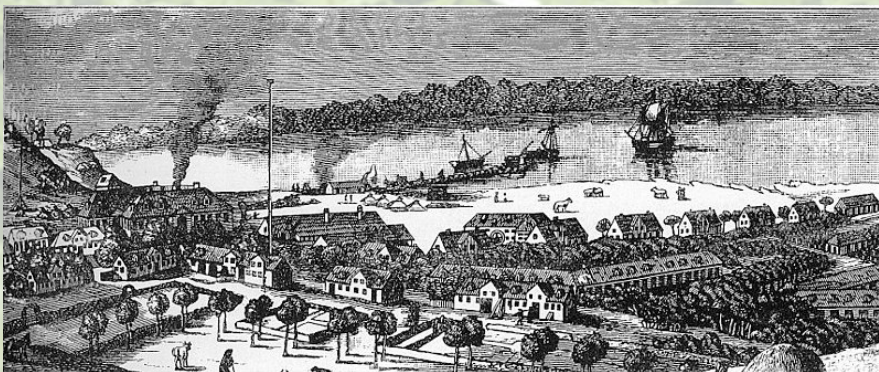
I dette nummer

Generelt

Formanden har ordet	side 4
Kommende arrangementer	side 32

Artikler

To markante musikere mindes	side 5
Sandkroen - min morfars kro	side 10
Historien om et maleri	side 16
Tranquebar - 400 års jubilæum	side 18
Et besynderligt sliberi	side 30

Formanden har ordet

Af Gunnar Gade Midtiby

formand for Frederiksværkegnens Historiske Forening

Sponsorer

Foreningen har nogle trofaste sponsorer, som i hele foreningens levetid har støttet foreningens arbejde efter følgende satser: 500,- for Firma/ Institution. Dog 250,- for firma under 6 ansatte.

Bagpå nærværende blad kan man se sponsorerne, og der skal lyde en stor tak for støtten til vores forening.

Der er faldet et par stykker fra i år- enes løb, bl.a. fordi butikken er lukket, og så er det vel også i orden, at sponsoratet stopper.

Nu har sponsorerne også fået plads på hjemmesiden, idet der er lavet en rubrik nederst på alle siderne, en såkaldt sidefod, hvor de bliver nævnt. Bestyrelsen har besluttet at lave en kampagne for at få flere sponsorer, og i disse dage og uger bliver der skudt med spredehagl ud over firmaer/institutioner/butikker og andet. Vores kampagne har allerede givet en ny sponsor, idet Halsnæs Avis og Mediecenter er kommet med.

Velkommen!

Medlemstilgang

Hvert år i december sender vi et brev ud til alle medlemmer, med oplysninger, kontonummer mm om kontingent for næste år.

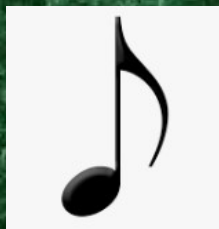
Hvert år er der medlemmer, der falder fra. Det er ikke mange, der melder sig ud, men vi kan komme ud for, at et medlem ikke betaler. Vi prøver med et par hyggelige påmindelser, men der kan være mange, også helt naturlige, grunde til at vi ikke hører fra medlemmet.

Heldigvis kommer der nye medlemmer til. Jeg har netop talt, at der i 2023 er kommet 24 nye medlemmer. Og i efteråret kom 16, så vi er en forening i vækst. Det er jo skønt.

Velkommen til de nye!

To markante musikere fra Frederiksværk mindes

Af Leif Nielsen

Den 15. februar i år, 2023, mistede Frederiksværk en markant musiker, violinisten Tutter Givskov, 92 år.

Denne lille artikel handler om Tutter Givskov og hendes mand, Egil Harder, uden hvem musiklivet i Frederiksværk ville have været et ganske andet.

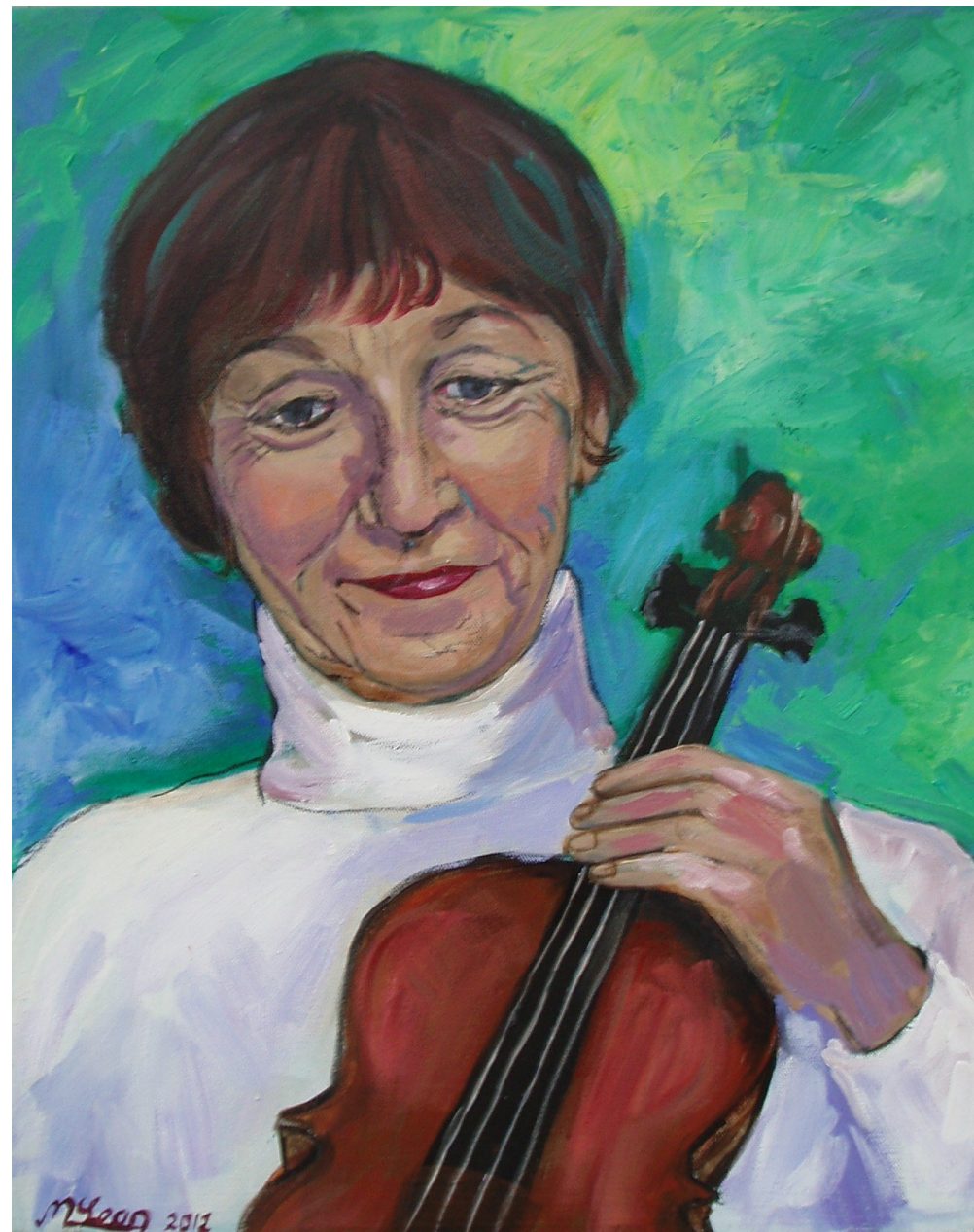
De har på flere måder både selv bidraget til smukke musikoplevelser og været katalysatorer gennem deres kendskab til mange dygtige musikere, som de har fået til Frederiksværk gennem årene. Dermed har den klassiske musik fået sit fæste i byen. Ikke mindst er det deres fortjeneste at den klassiske musikfestival kom i gang i 1991.

Norge har i nogen grad noget med Frederiksværk at gøre, idet J.F.

Classen, der grundlagde byen i 1756 og senere byggede Gjethuset er født i Norge. 190 år efter flyttede en anden norsk født personlighed til Frederiksværk. Det var Egil Harder (1917– 1997). Egil flyttede med sin forældre til København, da Egil var 12 år, og han var ikke i tvivl om, at han ville spille klaver.

Han blev uddannet pianist ved Det Kongelige Danske Musikkonservatorium i 1937, og debuterede som pianist i 1939 med en koncert i Odd Fellow Palæet i København. Harder blev en eftertragtet klaverlærer både i Danmark og i udlandet.

Derudover er Egil Harder nok mest kendt for at have komponeret melodier til en række danske sange. Mange kender måske nok børne-

Violinisten Tutter Givskov (1930-2023). Maleri af Robert McLean.

sangen: "En lille hest på nøgne ben" med tekst er af Halfdan Rasmussen. Mest kendt er dog nok "Juletræet med sin pynt" med tekst af Mogens Lorentzen og "Den blå Annemone" med tekst af Kaj Munk.

Harder var et meget humoristisk afholdt og beskedent menneske og ville ikke kalde sig kunstner, som han sagde: "Man skal ha' skabt tre geniale ting før man kan kalde sig kunstner - og jeg har kun skabt to"

Kunstner nåede han dog lige netop at blive, da han vandt konkurrencen i 1996 om melodien til "Jeg har en angst som aldrig før" af H.C. Andersen. På den måde nåede han at blive en landskendt kunstner med sine melodier i børnesangbøger,

Højskolesangbogen og som det sidste Den Danske salmebog. Lokalt modtog Harder også et par mindre kendte bestillingsarbejde fra lokalområdet. Liseleje Jubilæumsmarch fra 1984 og "Stålvalsen« i anledning af Det Danske Stålvalseværks 50-års jubi-

læum i 1990.

Det var hans lærer fra Musikkonservatorium Henrik Knudsen, der testamenterede sit lille stråtækte hus til sin opvakte elev. Det var det der bragte ungkarlen og pianisten Egil Harder til Frederiksværk.

Han fungerede også som underviser i klaver på musikkonservatorium. Her havde han blandt flere, en ung smuk elev med navnet Tutter Givskov. Ved et tilfælde mødtes de ved Asserbo en sommerdag, og Egil inviterede Tutter til at se huset på Ravnsbakkevej. Hvilket medførte at brudevalsen blev spillet for dem i 1953, og dermed sluttede ungkarlelivet lykkeligt.

Tutter Givskov (1930-2023), hvis døbenavn er Elisabeth Margrethe Givskov, kom allerede ind på musikkonservatoriet som 14-årig, hvor hun modtog undervisning i klaver og violin. Det var dog violinen der stod hendes hjerte nærmest.

Komponisten Egil Harder (1917-1997). Maleri af Thor Toft.

Allerede som 21årig blev hun koncertmester i Tivolis Symfoniorkester.

Hun blev senere medlem af Det Kongelige Kapel, hvor hun var den første kvinde i bestyrelsen. I 1957 var Tutter Givskov med til at stifte Københavns Strygekvartet. Det blev et af tidens mest gedigne kammermusikensembler med koncerter rundt omkring i hele Verden. Ja selv for den japanske Kejser Naruhito, der ganske usædvanligt takkede og gav hånd til hele kvartetten efter koncerten.

Københavns Strygekvartet sluttede efter 37 års virke i 1994. Det betød ingenlunde at karrieren stopper her. I 1971 begyndte Tutter Givskov at undervise på Det Jyske Musikonservatorium, hvor hun i 1980 blev docent. Otte år senere blev hun, som den første kvinde herhjemme, professor i violin og kammermusik samme sted og virkede som sådan indtil sin pensionering 1999.

Egil Harder blev i 1996 udnævnt til æresborger i Frederiksværk. Ved den lejlighed blev der også udført et portræt af ham, der hang i byrådssalen lige indtil kommunesammenlægningen i 2007. Maleriet er udført af den lokale kunstner Thor Toft og ejes i dag af Industrimuseet i Frederiksværk.

Tutter Givskov modtog en lang række hædersbevisninger med årene. Blandt andet Musikantmelderens Kunstnerpris i 1960. Hun blev æresmedlem af Kammermusikforeningen i 1967. Tildelt Tagea Brandts Rejselegat i 1962, Breuning-Bache Kvartettens Mindegate 1971 og Ingrid Jespersens legat 1976. I 1981 blev hun Ridder af Danskernes Orden.

I 2012 blev hun tildelt den lokale kulturpris Frederiksfanten og ved den lejlighed blev hun samtidig portrætteret af den lokale kunstner Robert McLean. Maleriet ejes i dag af Halsnæs Kunstmuseum.

Sandkroen - min morfars kro

Af Lis Hedelund

”En gang lå der en kro ved vejen mellem Frederiksværk og Helsingør. Den hed Sandkroen. Det var ikke for sjov, at

den hed det. Den lå i et område, hvor sandet havde hersket over menneskene – flyvesandet.”

Kroejer Johannes Akadius Møller i selskab med et par gæster og tre servitricer

Besøg
Den historiske Sandkro

Bekendt for sin gode Mad.
En gammeldags Kroidyl.

*Spisesalen i den historiske »Sandkro«
i gammel Ridderstil med Pejs.*

17 Gæsteværelser.
Landingsplads for Flyvemaskiner.
Sal ved Skoven for Foreninger.
Telef. Frederiksværk 109.

J. A. Møller.

DET HOFFENBERGSKE ETABL. KØBENH.

Denne kro købte min morfar, kromanden Johannes Akadius Møller, og han omdannede den sandomsuste kro til et indbydende sted, der tiltrak mange forskellige typer mennesker. Kromanden var både en gammeldags mandschauvinistisk bulderbasse og en moderne forretningsmand.

Min morfar købte kroen i 1922 og havde den i 22 år. Han udviklede den gamle landevejskro til en kunstnerkro og turistmagnet. Ja, man kan godt undres lidt over de moderne markedsføringskneb han anvendte. Se for eksempel annoncen med *Besøg den historiske Sandkro på forrige side*. Her reklameres med krøllede bogstaver for gammeldags kroidyl og god mad. Og så noget så moderne som *Landingsplads for Flyvemaskiner*. Krøllede bogstaver og flyvemaskiner. Et

noget dobbelt budskab, men det gik hjem.

”Der blev annonceret i københavneraviserne med lokkende ord som *Kom og nyd den ozonmættede Luft*. Johannes havde læst, at fyrretræerne udsendte ozon, og at dette skulle være godt for helbredet. Og plantagen var jo fyldt med fyrretræer, der udsendte den forjættende duft.”

Og gæsterne bed på.

En inspirerende kasse

Jeg havde lyst til at fortælle historien om kromanden og kroen i min morfars tid, men kom ikke rigtig i gang. En dag arvede jeg en kasse med scrapbøger, avisudklip, digte, tegninger og billeder, som min mormor havde samlet. Og så skete der noget.

Kassens indhold kombineret med, hvad jeg selv havde hørt af anekdoter om livet på kroen, tændte mig.

Tøndeborg - en af øltønderne og et par af kunstnerne. Den poetiske tekst på tønden lyder:

***Sommersol gør Sjælen glad, naar Lærkesangen klinger.
En iskold Carlsberg Øl fra Fad, vel ogsaa Glæde bringer.***

Noget af materialet fra kassen

Bogen tog form. Bogen om de år, min morfar residerede på kroen og samlede en masse interessante mennesker om sig – forfattere, kunstmalere, skuespillere og bare almindelige særlinge.

Kromanden var både en frygtløs iværksætter, en dedikeret handelsmand, og et festmenneske. Og så havde han næse for, hvad der kunne betale sig.

Bogen "Sandkroen - min morfars kro" kan købes hos forfatteren,

Lis Hedelund, Funkisvej 8, 3390 Hundested,

tlf.: 28 63 04 20, mail: hedelund@tdcadsl.dk .

Desuden kan den købes i Leppehjørnet, Nørregade 2, 3300 Frederiksværk.

Den koster 150,- kr.

Plads til både kunstnere og krogæster

Det, at mange kunstnere opholdt sig på kroen i kortere eller længere tid, betød, at andre kunstnere kom til, men derudover satte de helt konkret deres præg på kroen. Vægge og møbler blev dekoreret, fester blev arrangeret og der var "gang" i skænkestuen.

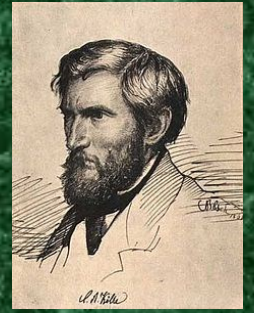
På et tidspunkt blev der oprettet en "tøndeborg", hvor kunstnerne kunne opholde sig, når kroen skulle bruge værelserne til rigtige turister. De kreative kunstnere, der opholdt sig på kroen var nærmest i konstant pengetrang, men det fandt kroejeren også en løsning på. Han gav kredit til en vis grad, hvorefter kreditten blev indfriet ved hjælp af bytteprincippet: Dekorationer, malerier m.m. i bytte for mad, vin og ophold.

Sandkroen optræder på flere gamle postkort fra starten af 1900-tallet.

Historien om et maleri: Udsigt over Frederiksværk set fra Sandskåret

Af Leif Nielsen

Claus Anton Kølle: Udsigt mod byen set fra Sandskåret (ukendt år - før 1872)

Kunstens veje er ofte snørklede og uransagelige, som nu dette maleri af C.A. Kølle. (1827- 1872).

Kølle kom først i lære som dekora-tionsmaler - udlært som sådan i 1847. Herfra kom han ind på

kunstakademiet og gik ud herfra igen i 1852 med en sølvmedalje i hånden.

Hans forbilleder var kunstnere som P. C Skovgaards og Vilhelm Kyhns. Det var deres opfattelse af det idylliske danske landskab, der blev hans inspirationskilde. Derfor rejste han rundt i det meste af landet for at male og kom også til Frederiksværk, hvor han malede dette billede "Udsigt mod byen set fra Sandskåret".

Maleriet blev udstillet i Kunstforeningen i København 1922, hvor det blev solgt - ingen aner til hvem. Mange år senere dukkede det op ved en kunstaktion i Stockholm i midten af 1970-erne. Her blev det solgt til en kunstopkøber fra Schweiz.

I Zürich var der i flere år en meget eftertragtet og højt estimeret musikskole for unge klassiske uddannede pianister. Her underviste i mange år komponisten Egil Harder (1917 - 1997) den anden æresborger i Frederiksværk.

Det var ved en af disse seancer, at skolens leder viste Harder maleriet, som han lige havde erhvervet fra et aktionshus. "Det er Frederiksværk, det er jo dér jeg er fra" lød det fra

en noget overrasker fra Egil Harder. "

Så skal du da også ha' det" blev der repliceret tilbage - og sådan blev det. På den måde kom maleriet retur til det sted, det var blevet skabt mange år tidligere.

Vi havde nok ikke fået det tilbage til Danmark, hvis ikke Harder havde undervist i Schweiz. Frederiksværks afholdte violinist Tutter Givskov var gift med Egil Harder, og hun har skænket maleriet til Halsnæs Kunstmuseum, når hun ikke er mere. På den måde sikret maleriets tilstedeværelse her for eftertiden.

Kunstneren C. A. Kølle blev en meget anerkendt landsskabsmaler. Hans malerier kan man finde både på Statens Museum for Kunst, Aarhus Kunstmuseum, Den Hirschsprungske Samling, Storstrøms Kunstmuseum, Vejle Kunstmuseum og engang også på Halsnæs Kunstmuseum.

Summa summarum: kunstens veje er snørklede og uransagelige!

(Se I øvrigt artiklen om Tutter Givskov og Egil Harder andetsteds i dette nummer af Prøven)

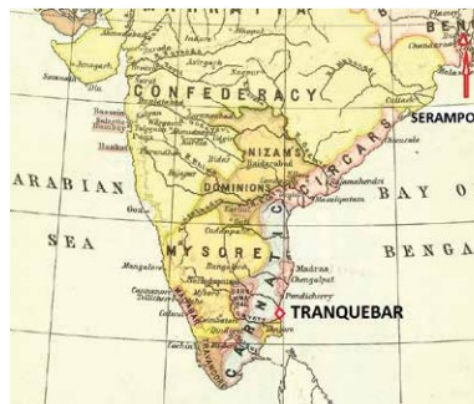
Dansk kolonihistorie i Indien: Forsinket markering af 400-års jubilæet i Tranquebar

*Af Asger Svane-Knudsen,
historiker, specialkonsulent ved Rigsarkivet*

Året 2020 skulle have været året for markering af, at det er 400 år siden Tranquebar blev Danmark-Norges første tropiske koloni. Desværre satte en kun alt for kendt pandemi en stopper for fejringen!

Med forsinkelse kunne jubilæet heldigvis fejres med en byfest 5.

Den gamle danske koloni Tranquebar (og Serampore) er beliggende på den Indiske Østkyst.

februar i år, 2023, i Tranquebar.

Drivkraften bag fejringen var den meget dedikerede 'Foreningen Tranquebar', som gennem 20 år har udført et kæmpe arbejde med renovering og vedligeholdelse af kulturarven i Tranquebar, formidling af kendskab til Tranquebars betydning samt vedligeholdelse af det gode sociale og kulturelle forhold til byens indbyggere og lokale myndigheder.

Bevaring af den fælles dansk-indiske kulturarv

I 225 år, fra 1620 til 1814, var Tranquebar en koloni for Danmark-Norge og fra 1814 kun for Danmark. I 1755 blev der også etableret en koloni i Serampore i Bengalen, som hurtigt blev af større økonomisk betydning, men Tranquebar forblev guvernørens

Fotos fra fejringen på paradepladsen ved Fort Dansborg af 400-års jubilæet i Tranquebar 5. februar i år, 2023. (Foto: Mathias Istrup Karlsmoste)

Den nyrenoverede guvernørbolig og Zions Kirken ved den store paradeplads i Tranquebar. (Foto: Asger Svane-Knudsen)

residens. Serampore og Tranquebar blev solgt til East-India Company of England i 1845. Efter salget gik de indiske kolonier næsten i

glemmebogen i Danmark.

Fra dansk side er der igennem de seneste årtier kommet en meget stor interesse for den ellers glemte

Kings Street i Tranquebar er hovedgaden, som løber fra Landporten til Fort Dansborg. Til højre ses Jerusalemskirken med kong Frederik 4.'s navnetræk over døren og årstallet 1718. (Foto: Asger Svane-Knudsen)

danske kolonihistorie i Indien. Det har ansporet danske myndigheder i samarbejde med indiske myndigheder til en stor bevaringsindsats, ofte med støtte fra private fondsmidler. Da mange af de historiske bygninger fra den danske kolonitid var forfaldne eller ombygget til andet formål, så var det en stor opgave at renovere dem til det oprindelige udseende. Gamle tegninger, billeder, beskrivelser og fotos har været grundlag for renoveringerne, og de flotte nyrenoverede bygninger vidner i dag om Indiens og Danmarks fælles fortid.

Nationalmuseet har sammen med indiske myndigheder restaureret de danske koloniale bygninger i Tranquebar og Serampore.

I Trankebar er Fort Dansborg, Guvernørboligen, Zions Kirken, Jerusalemskirken og landporten renoveret sammen med andre mindre markante bygninger i byen. Da Tranquebar er en by uden stor byudvikling, så trues de historiske bygninger ikke.

Anderledes er det i Serampore, der som forstad til Kolkata (tidlige Calcutta) gennemgår en enorm byudvi-

Skt. Olavs Kirken i Serampore lige efter restaureringen af kirken var afsluttet. (Foto: Asger Svane-Knudsen)

Festgudstjenesten i april 2016 i forbindelse med genindvielsen af Skt. Olavs Kirken i Serampore efter restaureringen. (Foto: Asger Svane-Knudsen)

Artiklens forfatter foran Fort Dansborg (Foto: Asger Svane-Knudsen)

Fort Dansborg i Tranquebar set fra strandkanten. (Foto: Asger Svane-Knudsen)

kling med store etagebyggerier, som medfører, at historiske bygninger bliver fjernet. Men heldigvis er Guvernementshuset, St. Olavs Kirken, Serampore College og porten til det danske hovedkvarter og Denmark Tavern blev renoveret, og netop disse historiske bygninger gør, at befolkningen i Serampore føler, at forstaden med den dansk-indiske kulturarv i dag har noget særligt, som de andre forstæder til Kolkata ikke har.

Rigsarkivet har i de sidste ca. 15 år gennemført et stort arbejde for at redde og tilgængeliggøre de vigtigste arkivalier, som blev sejlet til København fra Fort Dansborg i Tranquebar i forbindelse med salget af kolonierne til Storbritanien i 1845.

De ældste af disse arkivalier var i en særdeles nedbrudt tilstand (se fotos på næste side), der gjorde dem ubrugelige. Det medførte, at der ikke kunne forskes i koloniernes ældre historie, og det har bidraget til, at de danske kolonier i Indien i mange år var næsten glemt. Men i dag ligger største-

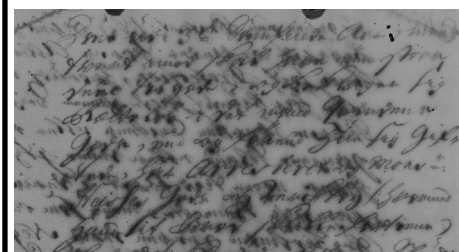
delen af Rigsarkivets arkivalier fra de danske kolonier i Indien tilgængelige for alle på nettet. Der mangler dog stadig en del, før dette projekt er færdigt, idet de sidste nedbrudte arkivalier skal stabiliseres, så de kan håndteres og digitaliseres på en måde, så teksten bliver læsbar.

I Indien ligger der også knap 15 hyldemeter arkivalier på dansk, som stammer fra den danske administration. Det ville være oplagt at få disse arkivalier digitaliseret, så Danmark og Indien kan udveksle digitale kopier af arkivalierne fra den fælles dansk-indiske historie.

Ny forskning

Interessen for vores kolonihistorie er i dag meget stor – den taler til vor tid. Vi skal alle dagligt forholde os til verdenssamfundet. Vi rejser omkring i verden, og vi er bevidste om, at begivenheder på den anden side af Jorden får betydning for vor dagligdag på både godt og ondt. Det er først i vor tid, at vi dagligt forholder os til alle verdens lande og folk. Men det var via rejserne til kolonierne, at vi i Danmark-Norge for alvor erkendte den store verden

Restaurering af de gamle dokumenter

doed udi 3de samfulde aar, mens
tvert imod skal have een stoor
deel til gode, og beklager sig
rættelos i det mand qvindens
gods, end og forend hun sig gif-
tede, har arresteret og mons
Heisses gods og vercktoy /: hvormed
hand sit brod skulle fortienne :)

Rigsarkivet har fået stabiliseret mange af de særdeles nedbrudte og ulæselige dokumenter fra kolonitiden i Indien. Her ses øverst et originalt dokument, dernæst en kopi lavet ved multispectral digitalisering og endelig ses den tekst, der er transskriberet fra den multispektrale kopi.

(Foto: Det Kgl. Bibliotek).

og dens forskelligheder.

Interessen for kolonihistorien er i sig selv befordrende for mere forskning og formidling af forskningens resultater, og der er kommet megen ny forskning om de danske kolonier. Vores viden bliver større og mere detaljeret, hvor nye aspekter og hændelser løbende opdages.

For mig er Danmarks tidligste kolonihistorie i Indien og Sydøstasien noget af det mest eksotiske, spændende og tankevækkende, som Danmarks historie kan bidrage med. Danskernes første møder med de mange kulturer i Sydøstasien var de største og mest omfattende kulturmøder, siden nordboerne mødte inuitterne i Grønland i 1200-årene.

Kolonihistorie er vigtig

Det er vigtigt med forskning i Danmark-Norges kolonier i Indien. De skal sættes tydeligere ind i det samlede billede af de seneste 400 års europæiske tilstedeværelse i Indien og Sydøstasien.

Opstarten af først Portugals og senere Hollands, Englands, Dan-

mark-Norges og Frankrigs kolonier i Sydøstasien anses som en central del af starten på en decideret verdenshandel. For Danmark-Norges vedkommende var kolonitiden i Indien overvejende venskabelig, selv om der fra begge sider forekom adskillige konflikter, pirateri samt udnyttelse af mennesker.

Begrebet kolonihistorie har i de senere år fået en negativ klang, for slavehandlen er en mørk skygge

over den danske kolonihistorie i især Afrika og Caribien.

Men i den danske kolonihistorie i Indien er slavehandlen af relativ beskedent omfang, og det giver mulighed for, at forskningen kan fokusere på mange andre aspekter.

Kolonihistorie er nemlig så meget, meget mere end slavehandel – det er vigtigt, at langt flere aspekter fremhæves.

Al historie er som udgangspunkt

Guvernementshuset i Serampore, mens restaureringen var i fuld gang.

(Foto: Asger Svane-Knudsen)

interessant. Vi forundres over fortiden og stiller spørgsmålstejn ved, hvorledes tidligere generationer er lykkedes, så netop vi eksisterer her i dag. Vi prøver at lære af vore forfædres erfaringer, og vi er blevet meget klogere, selv om vi alligevel ind imellem gentager fortidens dumheder.

I forhold til kolonihistorien forundres jeg altid over, hvorledes fortidens mennesker kunne sejle til Sydøstasien og trænge gennem det enorme kultursammenstød: Nye sprog, ny tidsregning, nye sæder og skikke, nye magtstrukturer, nye handelstraditioner, nye religioner, nye klimaforhold og alt dette kombineret med en frygtsom, vagtsom og tvivlende imødekommenhed til "de fremmede hedninge". Men det at fortidens folk klarede de kulturelle sammenstød og udfordringer er inspirerende for vor tid og en påmindelse om at være vedholdende mod vore næste mål.

Kolonihistorie handler om, hvorledes kulturer og mennesker mødes og omgås på godt og ondt. Og det er også om, hvorledes mennesker forsøger at krydse grænsen til det ukendte.

Når man i dag taler om kolonihistorie, så er det ofte med fokus på koloniherrernes undertrykkelse og udnyttelsen af den lokale befolkning og slaver, og det skaber vrede og forargelse. I koloniherrernes oprindelseslande føler nogen i vor tid skyld og retter blikket mod de bygninger og monumenter, som i fortiden blev rejst som hyldest for dem, vi i dag anser for fortidens skyldige. Kolonihistorien er blevet et varmt emne og politiseret.

Over alt i verden, også i Danmark, er monumenter af de skyldige herfolk ødelagt og fjernet, eller i hvert tilfælde drøftet. Hans Egede statuen i Nuuk er et godt eksempel, for den blev overmalet med skældsord, og det blev drøftet, om den skulle blive stående eller flyttes på museum, men den står på klippe toppen – endnu, se fotoet på næste side

Jeg anser debatten om monumenterne, der hylder kolonitiden, som meget nødvendig, den skaber debat om vor tids moral og etik set i forhold til fortiden. Den skaber også debat om, hvorledes vi i dag kan skabe ligeværdig samvær mellem de forskellige folkeslag. Monument-

Statuen af Hans Egede på klippen over Nuuk. (Foto: Wikimedia Commons)

debatten viser derved også kolonihistoriens relevans for nutiden.

Inden for ganske få år vil Indien overhale Kina som verdens folkerigeste stat (i dag 1,408 milliarder i forhold til Kinas 1,412). Indiens befolkning stiger, mens Kinas snart stagnerer. Det må forudses, at Indien bliver en førende stormagt. Indiens økonomi er i dag en af verdens største, og landet er et demokrati, men det er også et land med enorme udfordringer, der blandt meget andet kræver grønne

investeringer, som Danmark kan være med til at levere. Det var baggrunden for kronprinsparrets officielle rejse til Indien i marts 2023.

Det var også en baggrund for, at den indiske premierminister sidste år var på statsbesøg i Danmark. Der er mange muligheder for at udvikle de økonomiske forbindelser mellem Danmark og Indien, og for Danmark er det et stort aktiv, at vi i politiske og kommercielle møder kan slå på over 400 års fælles historie.

I lande med varmt fugtigt tropisk klima er det umådelig svært at bevare fordærvelige kulturgenstande som arkivalier, bøger og genstande. I dag kan man skabe et kunstigt opbevaringsklima, som kan bevare dem, men det manglede tidligere.

I det danske Fort Dansborg i Tranquebar konstaterede man således i 1702, at protokoller i fortets sekretariat efter 50 år var helt ædt op af svamp, råd, termitter, gnavere, bogorm og blæksyre. Det er årsagen til, at de fleste tropiske lande ikke har ældre arkivalier, og det gælder også i Indien. De vigtigste arkivalier om det ældre Indien i 16. og 17. århundrede findes i de europæiske handelskompagniers arkivalier, herunder de danske. Dansk kolonihistorie bliver derfor også indisk historie.

Hidtil har det betydet, at meget indisk historie er skrevet med europæiske øjne, og det er inderne opmærksom på, og de vil selv skrive deres historie. Det kræver, de kan læse europæiske sprog i gammel form, og det er en hindring, som endnu ikke er overvundet. Men nye elektroniske muligheder kan

måske i fremtiden gøre kilder på europæiske sprog tilgængelige for indisk forskning.

At tage på rejse, kort eller lang i både rejsetid og afstand, er blevet en mulighed, de fleste nødt vil være foruden. Men vi ved også, at rejserne kun er for os selv og vore rejsefæller, ingen orker at høre om det, når man er hjemme igen.

Mange søger derfor rejsemål med mening. En fælles fortid er for mange en god mening, uanset om man vil til vore nærmeste europæiske naboer eller til Indien. Mange danske turister rejser til Indien i disse år, og Tranquebar og Serampore er for mange et rejsemål, hvor vor fælles historiske kulturmøder giver nyt perspektiv og forståelse. De mange turister giver indere indtægter og indtryk fra en verden, som de sandsynligvis kun har hørt om.

Men indere er også begyndt at komme til Danmark enten i forsknings- eller forretningsøjemed eller for at slå sig ned her i landet. De der bliver i Danmark, lærer vort sprog og kultur, og de vil ofte finde stor interesse og identitet i vore to landes historiske forbindelser.

Personer der mestrer dansk og et eller flere indiske sprog er særdeles nyttige for den historiske forskning.

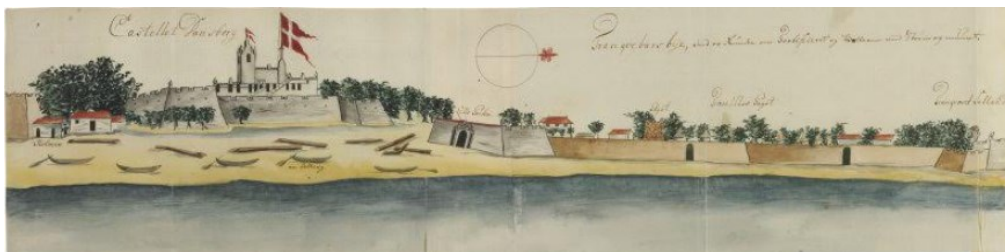
Konklusion

Dansk kolonihistories betydning rækker både historisk og geografisk langt ud over Danmarks grænser. Det gælder både de tropiske kolonier i Indien, Afrika og Caribien

samt for de nordatlantiske i Grønland, og mange vil hævde også i Island og Færøerne. Kolonihistorie bliver let politisk og kontroversielt, men bag det ligger først og fremmest historiske begivenheder, som forskningen må belyse frem i flest mulige aspekter, så vor tids debatter kan ske på et oplyst grundlag.

Fort Dansborg - dansk kolonialismes vartegn i Tranquebar (Foto: Asger Svane-Knudsen)

(Forfatteren, specialkonsulent ved Rigsarkivet Asger Svane-Knudsen afholdt 9. februar 2022 foredrag i Frederiksværkegnens Historiske Forening om de gamle danske kolonier i Indien)

Et højt besynderligt sliberi fra det gamle Frederiksværk Af Jørgen Tved

I en lille bog af Anders Enevig: ”Prinser og Vagabonder” som udkom på Fremads forlag i 1975, har jeg fundet den nedenstående lille historie. Den er også forsynet med et foto. Billedteksten, som er ganske lang, lyder som følger:

Dette køretøj er uden tvivl et af de besynderligste sliberier, der har kørt på de danske landeveje, i dette århundrede. Manden der ejede køretøjet, kaldtes for Høje Simon, og hans borgerlige navn var vist Simon Meyer.

På fotografiet står Høje Simon majestætisk bag slibestenene, ved siden af det lange ”kornbrædt”, som under kørslen blev hejst op fra jorden. Kornskabet er her overdækket med sejldug.

I Frederiksborg Amts Avis under Frederiksværk, den 1. november 1969, fortæller den 89-årige

forhenværende sadelmagermester H. P. Andreasen, Frederiksværk: Min far, Jørgen Andreasen, lavede vognen i 1880-erne, mens han boede i Landro på Osebro. Far havde også en lille hest og kørte rundt og solgte ost, men vognen blev for lille, og så solgte han den til Meyer.

Den gang havde den et ruf til ostene. Meyer kom med års mellemrum. Jeg har nok set ham en snes gange gennem tiden. Han var så god mod sin Hund. Den var meget, fed og jeg tror, at han selv trak det tungeste læs.

Han tog ruffet af og satte noget sejldug på i stedet. Jeg husker, at der lå noget sengetøj, så han må have benyttet vognen til overnatning, og hunden har nok sovet sammen med ham. Meyer var lidt snusket, men ellers i skind og sind, en pæn og hæderlig mand. Han var meget

mørk, så han har nok haft aner fra syden.

Trækkraften: menneske og hund i tospand. De sås jævnligt på de danske landeveje i gamle dage. Skikken er muligvis bragt hertil, af tyske og slesvig-holstenske tatere, der som skærslibere fandt et fristed her i landet, omkring midten af 1800 tallet.

Det danske ord: "Skærsliber" er en direkte oversættelse af det tyske ord: "Scherenschleifer",

og benævnelsen på slibeboeren som "Kornskab" og "Kornbrædt" er uden tvivl også tyske ord, som taterne bragte med til Danmark.

Skærsliberens danske medhjælper kaldes den dag i dag for "huserer". Det vil sige den der går til husene, efter det som skal slibes.

At historien også har betydning for min kone, Gurli, kommer af, at den omtalte sadelmager Andreasen, er hendes tipoldefar.

Dette køretøj er uden tvivl et af de besynderligste sliberier, der har kørt på de danske landeveje, i dette (1900-tallet, red.) århundrede. Manden, der ejede køretøjet, kaldtes for Høje Simon, og hans borgerlige navn var vist Simon Meyer.

Kommende arrangementer 2023

Onsdag d. 15. marts kl 19.00

KUNSTSKATTEN I HALSNÆS 1759-1950

Jørgen Lassen

Lokalhistoriker

I perioden har over 100 anerkendte kunstnere fortolket fantastiske motiver i det område, som nu omfattes af Halsnæs Kommune, og det er foreløbig blevet til over 1.500 kendte værker.

Der vises et stort udvalg og der fortælleres om værkerne, kunstnerne og kunsthistorien.

Foto: Hesselø fra Sydøst Revet, Johan Neuman 1922

Kommende arrangementer 2023

Onsdag d. 19. april kl. 18.00

Generalforsamling

Generalforsamlingen er foreningens øverste myndighed og her har du som medlem mulighed for at øve indflydelse på foreningens virke.

Der aflægges beretning og regnskab.
Der behandles indkomne forslag og vælges bestyrelsesmedlemmer.

1. Valg af dirigent og referent.
2. Bestyrelsens beretning.
3. Fremlæggelse af regnskab og budget.
4. Behandling af indkomne forslag
5. Fastsættelse af kontingent for kommende år.
6. Valg af bestyrelse. På valg er Merete Rasmussen og Gunnar Gade Midtby
7. Valg af 2 suppleanter.
8. Valg af 1 revisor og 1 revisorsuppleant.
9. Eventuelt.

Forslag der ønskes behandlet på generalforsamlingen, skal være formanden i hænde senest 14 dage før en generalforsamling.

Efterfølgende er der foredrag om blodgildet i Roskilde. Se nedenfor.

Onsdag d. 19. april kl. 19.00

Efter generalforsamlingen.

Blodgildet i Roskilde 1157

Mads Thernøe

Museumschef
Kroppedal Museum

Blodgildet i Roskilde i 1157 blev kulminationen på en 9 år lang borgerkrig, der resulterede i en opsplitning af Danmark.

Svend, Knud og Valdemar skulle alle være konger over hver deres landsdel. Aftalen skulle besegles med en stor fest på kongsgården i Roskilde.

Begivenhederne den nat endte dog med, at Knud blev dræbt, og at Valdemar flygtede til Jylland, hvor han senere besejrede Svend i slaget på Grathe Hede.

Det blev begyndelsen på en lang - og efter middelalderlige standarder - stabil periode for Danmark, hvor den mægtige Hvide-slægt satte sig tungt på magten.

Kommende arrangementer 2023

Torsdag d. 4. maj kl. 18.00

Besættelsestiden mindes

Traditionen tro markeres 4. maj, som både er en national og lokal mindededag med blomsternedlæggelse ved mindestenene i Nørregade og på Nyvej.

Vi samles kl. 18.00 ved mindestenen i Nørregade og fortsætter derefter til Nyvej.

Kommende arrangementer 2023

Onsdag d. 10. maj kl. 19.00

Augustoprøret 1943

Simon Ankjærgaard

Journalist

Få fortællingen om de dramatiske og blodige uger, der ledte op til bruddet med samarbejdspolitikken d. 29. august 1943. Foredraget tager afsæt i en række nøglepersoner, der var helt tæt på begivenhederne; på gadeplan, i den illegale undergrund, på Christiansborgs bonede gulve eller i de tyske hovedkvarterer i Berlin og Ulveskansen.

Det er en fortælling om et folkeligt oprør, der bredte sig udefra – fra provinsen – og nedfra – fra arbejderne – og som endte med at vælte de politiske skakbrikker i København – og Berlin.

Kommende arrangementer 2023

Onsdag d. 24. maj

Aftentur til Beredskabsstyrelsens museumsdepot

Foreningen besøger denne aften Beredskabsstyrelsens museumsdepot i Esbønderup.

Samlingen inkluderer så godt som alle typer genstande, der har været anvendt siden Beredskabets oprettelse i slutningen af 1930'erne. Dette inkluderer køretøjer, indsatsmateriel, uniformer, kommunikationsudstyr m.v.

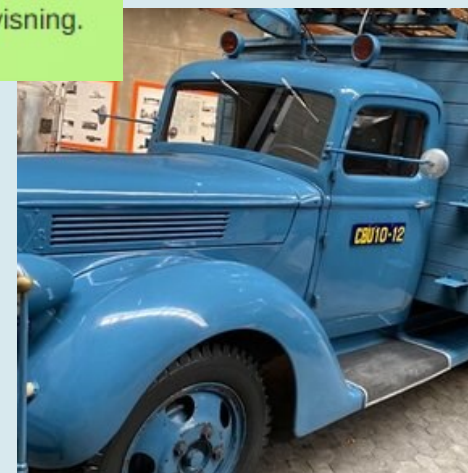
Der er fælles buskørsel fra Gjethuset kl. 1800.

Hvis man selv ønsker at køre, starter rundvisningen kl. 1830.

Adressen er:

Frederiksværksvej 12, 3230 Græsted

Turen koster 45,00 kr. for foreningens medlemmer, hvilket dækker både bus, entre, omvisning og kaffe m. kage efter rundvisning. Prisen for øvrige deltagende er 95 kr.

Kommende arrangementer 2023

Onsdag d. 14. juni

Heldagstur til Sydsjælland

Årets heldagsudflugt foregår i år i fodsporene på nogle af Danmarks store guldalderkunstnere. Første stop er Grundtvigs mindestuer i Udby. Disse er indrettet i en velbevaret præstegård fra 1600-tallet, hvor Grundtvig blev født og i nogle år virkede som kapellan.

En guide viser os rundt, og der er mulighed for, at man på egen hånd kan besøge Udby kirke. Frokosten indtages på den nærliggende Udby kro. Leif fra foreningens bestyrelse vil her fortælle om European Art Museum, som viser moderne europæisk kunst og som har udstillinger i kroens lokaler.

Sidste stop er et besøg på Nysø gods, som i 1800-tallets første halvdel var samlingssted for en række digtere og kunstnere.

Billedhuggeren Thorvaldsen havde atelier på stedet, og en guide vil vise en række af hans værker, der er udstillet på godset.

Der bliver også tid til et besøg i den have, som inspirerede H. C. Andersen til at skrive Nattergalen.

Før hjemturen serveres kaffe og kage.

Afgang fra Gjethuset med bus kl. 08.15.

Forventet hjemkomst kl. 18.00.

Pris for turen er 320,00 kr. for foreningens medlemmer inklusive frokost, eftermiddagskaffe med kage, entré og rundvisninger (eksl. drikkevarer til frokost).

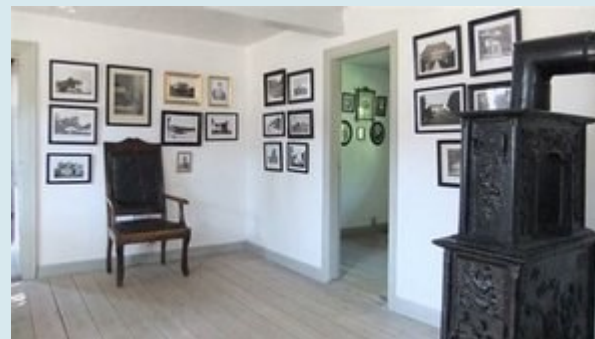
Prisen for øvrige deltagende er 420 kr.

Se videre på næste side

Kommende arrangementer 2023

Onsdag d. 14. juni

Heldagstur til Sydsjælland

*Grundtvigs
mindestuer*

Udby Kro

Nysø Gods

FAT MOD - FORÅRET ER PÅ VEJ...

Museer og arkiver

Industrimuseet Frederiks Værk Torvet 1, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 0605 www.indmus.dk Åbent tirsdag-fredag kl. 10-14

Krudtværket Krudtværksalléen 1, Frederiksværk
Åbent 1. juni - 31. august samt uge 42. Entre: 75 kr. Gratis for børn u. 18 år.

Knud Rasmussens Hus Knud Rasmussensevej 9, 3390 Hundested
Åbent t.o.m. uge 42 fra 11-16. Onsdag kl. 11-20. Mandag lukket.
Entre: 75 kr. Gratis for børn u. 18 år.

Hundested Lokalhistoriske Arkiv
Biblioteket, Nørregade 61, 3390 Hundested.
Tlf 4798 1010 Åben mandag & onsdag kl.10-13, Tirsdag kl. 16-18

Sponsorer

Adrians Turistfart Tlf. 4772 1197

Bog & Ide Tlf. 4752 4001

Det Classenske Fideicommis Tlf. 5444 7029

Halsnæs Kiropraktorerne Tlf. 4772 4540

Kim Dencker Johansen A/S Tlf. 4772 2583

Tømremester Egon Bech A/S Tlf. 4772 2060

Winther A/S - Snedker og Tømremestre Tlf. 4772 0202 - 2021 0202

Halsnæs Avis og Medicenter Tlf. 8888 4302